

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»
Кафедра публічного управління та державної служби

Кваліфікаційна робота магістра
на тему
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ І БЛАГОДІЙНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виконав студент 2 курсу,
групи ЗПУА-2-24
Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітньо-професійної програми
«Публічне управління та
адміністрування»

_____ Євген АРТЮХ

Науковий керівник роботи:
кандидат наук з державного
управління, доцент

_____ Катерина ДУБОВИК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ І БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	7
1.1 Поняття та ознаки громадянського суспільства у сучасних наукових підходах.....	7
1.2 Основні принципи та підходи до правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій.....	12
РОЗДІЛ 2 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	20
2.1 Загальні засади нормативно-правового регулювання діяльності громадських та благодійних організацій в Україні.....	20
2.2 Особливості правового регулювання та проблеми забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану.....	30
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..	41
3.1 Оптимізація правового регулювання неурядових організацій в умовах воєнного стану	41
3.2 Удосконалення координаційно-партнерських механізмів та посилення інституційної спроможності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану.....	46
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми. У зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України та запровадженням правового режиму воєнного стану відбулися суттєві зміни у функціонуванні системи публічного управління та правовому регулюванні суспільних відносин. У цих умовах зросло навантаження на державні інститути та одночасно посилилася роль громадських і благодійних організацій у забезпеченні публічних потреб, зокрема у соціальній, гуманітарній та волонтерській сферах.

Громадські і благодійні організації в умовах воєнного стану виконують важливі функції, пов'язані з наданням допомоги населенню, підтримкою внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та інших вразливих категорій. Фактично вони стали вагомими партнерами держави у реагуванні на кризові ситуації та реалізації суспільно значущих ініціатив. Водночас дія воєнного стану супроводжується посиленням правових обмежень і змінами у механізмах державного управління, що безпосередньо впливає на умови діяльності таких організацій.

Чинна система нормативно-правового регулювання діяльності формувалася переважно в мирний період і не завжди повною мірою враховує специфіку кризових умов. Це зумовлює проблеми правової визначеності, складність правозастосування та потребу в узгодженні правових і інституційних механізмів взаємодії органів публічної влади з організаціями громадянського суспільства.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження питань правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій. Необхідність їх науково-теоретичного осмислення та розробки практичних рекомендацій зумовлена потребою підвищення ефективності участі таких організацій у реалізації публічних потреб та забезпечення стабільності умов їх функціонування в сучасних умовах.

Питання розвитку громадянського суспільства, його інституційного оформлення та взаємодії з органами публічної влади знайшли відображення у працях низки вітчизняних науковців. Зокрема, проблеми публічного управління та участі громадськості в управлінських процесах досліджували В. Авер'янов [8], Т. Гарасимів [14], В. Куйбіда [20], О. Романюк [35], О. Ромців [36], М. Русинюк [38], Т. Слінько [42], С. Ситник [44] та інші. Окремі аспекти правового регулювання інститутів громадянського суспільства, у тому числі в умовах кризових ситуацій та обмеження прав, розглядалися у працях, присвячених проблемам адміністративного права та державного управління [23, 36, 50].

Серед зарубіжних дослідників, які аналізували роль неурядових організацій, стандарти їх функціонування та взаємодію з державою, слід відзначити праці Дж. Коена і Е. Арато [1], М. Едвардса [2], Л. Салмона [5], а також аналітичні матеріали міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй та Організації економічного співробітництва і розвитку [3, 7]. Водночас питання комплексного вдосконалення правово-інституційних механізмів діяльності в умовах воєнного стану залишаються недостатньо систематизованими та потребують подальшого дослідження.

Метою магістерської роботи є науково-теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій з метою підвищення ефективності їх участі у реалізації публічних потреб.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні *завдання дослідження*:

- дослідити теоретико-правові засади діяльності громадських і благодійних організацій у системі публічного управління;
- проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює діяльність громадських і благодійних організацій в Україні, з урахуванням особливостей правового режиму воєнного стану;

- розкрити основні принципи та підходи до правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій;
- проаналізувати практику застосування нормативно-правових актів та особливості взаємодії органів публічної влади з громадськими і благодійними організаціями;
- виявити проблеми правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану;
- обґрунтувати напрями вдосконалення правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій з урахуванням сучасних викликів їх функціонування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій у системі публічного управління.

Предметом дослідження є правові засади діяльності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема аналіз нормативно-правових актів і практики їх застосування, системний підхід до оцінки інституційних механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськими і благодійними організаціями, а також узагальнення для формулювання практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового та інституційного забезпечення їх діяльності.

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність громадських і благодійних організацій, міжнародно-правові документи у сфері розвитку громадянського суспільства, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені питанням правового та інституційного забезпечення діяльності організацій громадянського суспільства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання висновків і рекомендацій у діяльності органів публічного управління, органів виконавчої влади та громадських і благодійних організацій.

Матеріали роботи можуть бути корисними під час підготовки та вдосконалення нормативно-правових актів, програмних і стратегічних документів, а також у процесі організації взаємодії між державними органами та організаціями громадянського суспільства. Окремі положення роботи можуть бути використані в освітньому процесі під час вивчення дисциплін з публічного управління та права.

Отже, діяльність громадських і благодійних організацій є важливим елементом сучасної системи публічного управління та відіграє значну роль у забезпеченні публічних потреб суспільства. Вони виступають не лише формою реалізації громадської ініціативи, а й повноцінними партнерами держави у вирішенні соціальних, гуманітарних та інших суспільно значущих завдань. Ефективність такої діяльності значною мірою залежить від рівня правового та інституційного забезпечення, узгодженості нормативного регулювання та стабільності умов функціонування. Саме тому дослідження цього напрямку має важливе значення для розвитку публічного управління та формування дієвої моделі взаємодії держави й організацій громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ І БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1 Поняття та ознаки громадянського суспільства у сучасних наукових підходах

У сучасних наукових дослідженнях громадянське суспільство розглядається як складне соціально-інституційне утворення, що функціонує поза межами державної влади та ринкових відносин, але перебуває з ними у постійній взаємодії. Незважаючи на відсутність єдиного загальноприйнятого визначення, більшість авторів сходяться на тому, що громадянське суспільство формується через активну участь громадян у добровільних, самоврядних та неприбуткових формах соціальної організації [1, 2].

У класичних і неокласичних теоріях громадянського суспільства воно трактується як проміжна сфера між державою та індивідом, яка забезпечує реалізацію суспільних інтересів, захист прав людини та формування соціального капіталу [1]. Такий підхід підкреслює автономність громадянського суспільства та його здатність виступати чинником демократичного контролю за діяльністю публічної влади.

У межах сучасних управлінських концепцій громадянське суспільство розглядається не лише як автономна від держави сфера, а як повноправний учасник процесів формування та реалізації публічної політики. Дослідники наголошують, що інститути громадянського суспільства залучаються до консультацій, спільного прийняття рішень, реалізації соціальних програм і реагування на кризові виклики [4, 6]. У такому контексті громадянське

суспільство набуває функціонального значення для підвищення ефективності публічного управління.

У сучасних наукових підходах до аналізу громадянського суспільства доцільно виокремити основні його ознаки, зокрема:

- автономність від держави, що проявляється у наявності власних цілей, механізмів саморегуляції та незалежних форм організаційної діяльності;
- добровільність участі, яка передбачає вільне об'єднання громадян на основі спільних інтересів, цінностей або соціальних потреб;
- орієнтація на публічний інтерес, що відрізняє інститути громадянського суспільства від комерційних структур, діяльність яких спрямована на отримання прибутку [2, 5];
- інституційна сталість, яка забезпечує довготривалу діяльність, накопичення ресурсів та представництво інтересів різних соціальних груп;
- здатність до взаємодії з публічною владою, зокрема у форматах партнерства, консультацій та спільної реалізації публічних ініціатив [4].

Окрему увагу в науковій літературі приділено ролі громадянського суспільства в умовах криз, збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій. Дослідження міжнародних організацій засвідчують, що саме в таких умовах інститути громадянського суспільства демонструють високий рівень мобільності, гнучкості та здатності оперативно реагувати на потреби населення, доповнюючи або підсилюючи діяльність державних структур [4].

Водночас у сучасних наукових підходах наголошується, що громадянське суспільство не ототожнюється з окремими організаційними формами. Воно розглядається як ширша соціально-інституційна система, функціонування якої у практичному вимірі забезпечується через діяльність конкретних інститутів. До таких інститутів належать, зокрема, громадські та благодійні організації, які виступають організаційно оформленими суб'єктами громадянської активності та ключовими учасниками взаємодії з публічною владою у соціальній і гуманітарній сферах [1, 4]. Саме це зумовлює доцільність подальшого аналізу їх правових засад у системі публічного управління.

У сучасних умовах розвитку демократичних держав громадянське суспільство розглядається як важливий елемент суспільної організації, що забезпечує взаємодію між громадянами та публічною владою. Його значення полягає у створенні умов для реалізації громадянської активності, захисту суспільних інтересів і формування зворотного зв'язку між державними інституціями та населенням. При цьому громадянське суспільство не ототожнюється з окремими організаціями, а охоплює ширшу сукупність соціальних відносин, ініціатив і форм участі громадян у публічному житті [25, 44].

У вітчизняній практиці громадянське суспільство найчастіше розглядається у зв'язку з процесами демократизації, реформування публічного управління та розвитку місцевого самоврядування. Його формування пов'язується з утвердженням принципів відкритості влади, підзвітності органів управління та залучення громадян до прийняття управлінських рішень. У цьому контексті громадянське суспільство виступає не лише як сфера самореалізації громадян, а і як чинник підвищення якості управлінських рішень та ефективності публічної політики [8].

Важливою характеристикою громадянського суспільства є його інституційна оформленість, яка забезпечує сталість та організованість громадської активності. Саме через інституційні форми відбувається системна взаємодія з органами публічної влади, реалізація соціальних ініціатив та участь у вирішенні суспільно значущих питань. В українських умовах інституціоналізація громадянського суспільства набула особливої динаміки в період суспільно-політичних трансформацій, коли громадські ініціативи поступово переходили від ситуативної активності до стабільних організаційних форм [42].

У межах публічного управління громадянське суспільство виконує низку важливих функцій, які доцільно розглядати системно:

- контрольна функція, що полягає у здійсненні громадського контролю за діяльністю органів влади, моніторингу рішень та оцінці їх впливу на суспільство;
- представницька функція, яка забезпечує вираження інтересів різних соціальних груп та їх донесення до суб'єктів публічної влади;
- комунікативна функція, спрямована на формування постійного діалогу між владою та громадянами, зниження рівня соціальної напруги та запобігання конфліктам;
- соціально-сервісна функція, що реалізується через участь у наданні соціальних, гуманітарних та консультативних послуг населенню;
- стабілізаційна функція, яка проявляється у здатності громадянського суспільства підтримувати суспільну стійкість у періоди криз і трансформацій [8, 25].

Реалізація зазначених функцій у практичній площині відбувається насамперед через діяльність організаційних форм громадянського суспільства. Саме вони забезпечують концентрацію ресурсів, координацію дій та довгострокову реалізацію суспільно корисних ініціатив. В українській практиці такими формами виступають громадські та благодійні організації, які поєднують добровільну участь громадян із чіткою організаційною структурою та визначеними напрямками діяльності [44].

Особливе значення громадянське суспільство набуває в умовах соціальних потрясінь і кризових ситуацій. Український досвід засвідчує, що в періоди підвищеного навантаження на державні інституції саме громадські ініціативи та організації часто беруть на себе виконання окремих публічних функцій, пов'язаних із соціальною підтримкою, гуманітарною допомогою та захистом вразливих груп населення. Це свідчить про високий рівень адаптивності громадянського суспільства та його здатність оперативно реагувати на потреби суспільства [25].

Водночас важливо підкреслити, що громадянське суспільство не є альтернативою публічній владі. Його роль полягає у доповненні та підсиленні

управлінських процесів, формуванні партнерських відносин і забезпеченні участі громадян у реалізації публічних рішень. Така взаємодія потребує чіткого нормативного врегулювання, визначення правового статусу організацій та механізмів їх залучення до публічного управління [25, 44].

Таким чином, громадянське суспільство постає як багатовимірне явище, що поєднує соціальний, інституційний та управлінський виміри. Його функціонування у сучасній українській моделі публічного управління зумовлює необхідність детального аналізу діяльності організаційних форм громадянської активності, зокрема громадських і благодійних організацій, а також правових засад їх функціонування, що і є предметом подальшого розгляду.

У контексті публічного управління важливим є також питання рівня залученості громадянського суспільства до управлінських процесів. Практика свідчить, що ефективність взаємодії між органами влади та громадськістю значною мірою залежить від наявності чітких механізмів участі, інституційної спроможності організацій та готовності публічної влади до відкритого діалогу. За відсутності таких умов участь громадянського суспільства часто має фрагментарний або консультативний характер, що знижує її реальний вплив.

Водночас інституційно оформлені організації громадянського суспільства здатні забезпечувати більш системну та результативну взаємодію з публічною владою. Їх перевагами є організаційна сталість, наявність чітко визначених напрямів діяльності, а також можливість акумулювати фінансові, людські та інформаційні ресурси для досягнення суспільно значущих цілей. Саме ці характеристики дозволяють таким організаціям виступати надійними партнерами органів публічного управління у реалізації соціальних програм, наданні послуг та реагуванні на суспільні виклики.

Крім того, рівень розвитку громадянського суспільства тісно пов'язаний із ступенем довіри між державою та громадянами. Стійкі канали взаємодії, прозорі процедури залучення громадськості сприяють формуванню партнерських відносин і підвищують легітимність публічної влади. У цьому контексті громадянське суспільство виконує роль посередника між інтересами окремих

соціальних груп та загальнодержавними пріоритетами, забезпечуючи баланс між різними учасниками публічного процесу.

1.2 Основні принципи та підходи до правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій

Правове регулювання діяльності громадських і благодійних організацій є необхідною умовою їх функціонування у системі публічного управління та взаємодії з органами державної влади і місцевого самоврядування. Його зміст полягає у встановленні загальних правил створення, діяльності та припинення таких організацій, визначенні меж їх правосуб'єктності, а також у формуванні механізмів відповідальності та підзвітності [25, 44].

На відміну від прямого адміністративного управління, правове регулювання не передбачає підпорядкування громадських і благодійних організацій органам влади. Воно спрямоване на створення правового середовища, в межах якого організації можуть самостійно реалізовувати свої статутні цілі, водночас дотримуючись встановлених державою вимог. Такий підхід дозволяє поєднати автономність громадянської активності з необхідністю забезпечення публічних інтересів, зокрема у сферах фінансової прозорості, доброчесності та законності діяльності [25].

У практичному вимірі правове регулювання діяльності громадських і благодійних організацій охоплює кілька взаємопов'язаних аспектів, зокрема:

- визначення правового статусу організацій як юридичних осіб;
- закріплення їх основних прав і обов'язків;
- встановлення вимог до внутрішньої організації та управління;
- регулювання відносин з органами публічної влади та іншими суб'єктами;
- визначення умов фінансової діяльності та звітності [8, 44].

Особливістю правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій є його міжгалузевий характер. Воно формується на перетині конституційного, адміністративного, цивільного та фінансового права, що зумовлює складність і багатовимірність відповідних правовідносин. Водночас така комплексність дозволяє забезпечити гнучкість регулювання та врахувати різноманіття напрямів діяльності організацій громадянського суспільства [10, 44].

В українських умовах правове регулювання діяльності громадських і благодійних організацій також розглядається як інструмент формування партнерських відносин між державою та громадянським суспільством. Через правові механізми держава не лише встановлює загальні правила, а й створює умови для залучення організацій до реалізації соціальних, гуманітарних та публічно значущих програм. Це особливо актуально в ситуаціях, коли ресурси органів влади є обмеженими, а потреби суспільства зростають [25, 35].

Таким чином, правове регулювання діяльності громадських і благодійних організацій слід розглядати як системний процес упорядкування суспільних відносин, що поєднує забезпечення свободи громадянської ініціативи з гарантуванням дотримання публічних інтересів. Саме через призму цього розуміння доцільно надалі аналізувати принципи та підходи до правового регулювання діяльності зазначених організацій у системі публічного управління.

Правове регулювання діяльності громадських і благодійних організацій у системі публічного управління ґрунтується на сукупності принципів, які визначають загальні підходи держави до впорядкування відповідних суспільних відносин. Саме принципи задають межі регуляторного впливу, забезпечують баланс між свободою громадянської ініціативи та необхідністю дотримання публічних інтересів, а також формують основу для розроблення і застосування конкретних правових норм [8, 44].

У контексті діяльності громадських і благодійних організацій принципи правового регулювання мають особливе значення, оскільки ці організації не є суб'єктами публічної влади, але водночас активно взаємодіють з нею та

виконують соціально значущі функції. Відповідно, правове регулювання їх діяльності не може будуватися виключно на засадах адміністративного підпорядкування, а потребує використання більш гнучких і партнерських підходів [25, 35].

До основних принципів правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій доцільно віднести наступні:

– принцип свободи об'єднання: є базовим для діяльності громадських і благодійних організацій та передбачає право громадян вільно створювати організації, вступати до них або припиняти членство без необґрунтованого втручання з боку держави. Його реалізація означає, що держава визнає право громадян самостійно визначати напрями суспільної діяльності, форми організаційного об'єднання та способи досягнення статутних цілей [6]. У практичному вимірі цей принцип проявляється у спрощених процедурах створення організацій, відсутності обов'язкового погодження їх діяльності з органами влади, а також у недопущенні дискримінаційних обмежень залежно від сфери діяльності чи ідейної спрямованості. Водночас свобода об'єднання не є абсолютною та може обмежуватися виключно з міркувань захисту національної безпеки, громадського порядку або прав інших осіб, що відповідає загальним засадам демократичного управління [44];

– принцип автономії та самоврядності: передбачає самостійність громадських і благодійних організацій у визначенні своєї внутрішньої структури, порядку управління, форм діяльності та використання ресурсів. Держава не втручається у внутрішні справи організацій за умови дотримання ними вимог законодавства та статутних положень. Значення цього принципу полягає у створенні умов для розвитку ініціативності та відповідальності організацій, а також у запобіганні надмірному адміністративному впливу. Автономність дозволяє організаціям гнучко реагувати на суспільні потреби, впроваджувати нові підходи до вирішення соціальних проблем і залучати додаткові ресурси з недержавних джерел [35];

– принцип рівності перед законом: означає, що всі громадські і благодійні організації мають рівні права та обов'язки незалежно від напрямку діяльності, території функціонування, організаційно-правової форми або джерел фінансування. Реалізація цього принципу спрямована на недопущення вибіркового застосування норм права та створення привілейованих умов для окремих організацій. У системі публічного управління дотримання принципу рівності є важливою передумовою формування довіри між державою та громадянським суспільством. Відсутність рівних умов може призводити до зниження легітимності управлінських рішень та посилення соціальної напруги [25];

– принцип законності та правової визначеності: передбачає чітке закріплення прав і обов'язків громадських і благодійних організацій у законодавстві, а також передбачуваність правового регулювання. Організації повинні мати можливість заздалегідь оцінювати правові наслідки своєї діяльності та планувати її розвиток у межах установлених правил [6, 44]. Для публічного управління цей принцип є ключовим, оскільки забезпечує стабільність правовідносин і знижує ризики довільного тлумачення або застосування норм права з боку органів влади. В умовах правової невизначеності діяльність громадських і благодійних організацій ускладнюється, що негативно впливає на їх спроможність виконувати суспільно корисні функції [8];

– принцип прозорості та підзвітності: передбачає відкритість діяльності громадських і благодійних організацій, насамперед у питаннях використання фінансових ресурсів, прийняття управлінських рішень і досягнення статутних цілей. Його реалізація спрямована на забезпечення довіри з боку суспільства, донорів і публічної влади [3, 35]. Водночас підзвітність не повинна перетворюватися на надмірний контроль, який обмежує автономію організацій. Завдання правового регулювання полягає у встановленні таких механізмів звітності, які є достатніми для захисту публічних інтересів, але не створюють необґрунтованих адміністративних бар'єрів [42].

– принцип партнерської взаємодії з публічною владою: відображає сучасне розуміння ролі громадських і благодійних організацій у системі публічного управління. Він передбачає співпрацю органів влади та організацій громадянського суспільства на засадах рівноправності, взаємної відповідальності та спільної зацікавленості у досягненні суспільно значущих результатів. Партнерський характер взаємодії особливо проявляється у сферах соціальної політики, гуманітарної допомоги, реалізації місцевих програм та реагування на кризові ситуації. У таких випадках громадські і благодійні організації виступають не як об'єкти регулювання, а як активні учасники управлінських процесів, що потребує відповідних правових механізмів підтримки та координації [3].

Слід відмітити, що правове регулювання діяльності громадських і благодійних організацій формується під впливом різних концептуальних підходів, які відображають бачення ролі таких організацій у суспільстві та системі публічного управління. Вибір того чи іншого підходу визначає характер взаємодії держави з організаціями громадянського суспільства, рівень регуляторного впливу, а також баланс між свободою громадянської ініціативи та захистом публічних інтересів. У наукових публікаціях з публічного управління та права ці підходи, як правило, розглядаються не ізольовано, а у взаємозв'язку та взаємодоповненні [20, 45].

Ліберальний підхід ґрунтується на пріоритеті свободи об'єднання та мінімізації втручання держави у діяльність громадських і благодійних організацій. У межах цього підходу правове регулювання зводиться переважно до встановлення базових правил створення та припинення діяльності організацій, а також до забезпечення гарантій їх незалежності. Основною метою є створення сприятливого правового середовища для розвитку громадянської активності та самоорганізації населення [14].

Слід відмітити, що ліберальний підхід є характерним для етапів становлення громадянського суспільства, коли надмірне регулювання може стримувати ініціативність і розвиток організаційних форм. Водночас такий

підхід потребує високого рівня правової культури та саморегуляції з боку самих організацій, оскільки слабкість контрольних механізмів може створювати ризики зловживань.

Регулятивний підхід передбачає більш активну роль держави у впорядкуванні діяльності громадських і благодійних організацій. Він зосереджується на встановленні детальних вимог до організаційної структури, фінансової діяльності, звітності та контролю за використанням ресурсів. У межах цього підходу правове регулювання розглядається як інструмент забезпечення законності, прозорості та підзвітності діяльності організацій [20].

У вітчизняних публікаціях підкреслюється, що регулятивний підхід є виправданим у сферах, пов'язаних із використанням публічних або благодійних коштів, а також у випадках, коли діяльність організацій безпосередньо впливає на права та інтереси третіх осіб. Водночас надмірне регулювання може призводити до ускладнення процедур, зростання адміністративного навантаження та зниження мотивації громадян до участі в організаційній діяльності [36].

Партнерський підхід до правового регулювання ґрунтується на визнанні громадських і благодійних організацій повноправними учасниками публічних процесів. У межах цього підходу держава розглядає такі організації не лише як об'єкти регулювання, а як суб'єкти, здатні брати участь у реалізації публічної політики, наданні соціальних послуг та вирішенні суспільно значущих проблем [38].

Правове регулювання за партнерського підходу спрямоване на створення умов для співпраці, зокрема через механізми договорів, програм співфінансування, консультаційних процедур та участі у прийнятті управлінських рішень. У наукових працях зазначається, що саме цей підхід найбільше відповідає сучасним тенденціям розвитку публічного управління, оскільки дозволяє ефективно поєднувати ресурси держави та громадянського суспільства [49].

Інституційний підхід зосереджується на правовому статусі громадських і благодійних організацій як стійких елементів суспільної системи. У цьому контексті правове регулювання спрямоване на забезпечення стабільності, передбачуваності та довготривалості функціонування організацій. Особлива увага приділяється питанням правосуб'єктності, внутрішнього управління, відповідальності та взаємодії з іншими інститутами [9, 45].

У межах цього підходу підкреслюється, що ефективне функціонування підрозділів громадянського суспільства можливе лише за умови чіткого правового визначення їх місця у системі публічного управління. Інституційний підхід дозволяє уникнути фрагментарності регулювання та створює підґрунтя для формування цілісної державної політики у сфері підтримки громадських і благодійних організацій.

Жоден із зазначених підходів не може бути ефективним у чистому вигляді. Практика правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій потребує їх поєднання з урахуванням конкретних умов, напрямів діяльності та рівня розвитку громадянського суспільства. Оптимальна модель правового регулювання має забезпечувати свободу організаційної діяльності, водночас створюючи дієві механізми контролю, прозорості та партнерської взаємодії з публічною владою.

Принципи та підходи до правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій мають практичне значення передусім тому, що вони задають «рамку» для формування цілісної системи правового забезпечення: визначають допустимі межі регуляторного впливу держави, логіку побудови правових норм, а також правила взаємодії між організаціями та органами публічної влади. За відсутності такої рамки правове регулювання часто стає фрагментарним: окремі норми можуть суперечити одна одній, а адміністративні процедури: створювати зайві бар'єри для діяльності організацій або, навпаки, не забезпечувати належного рівня прозорості та підзвітності [20, 36].

У практичному вимірі принципи виконують роль критеріїв якості правового регулювання. Вони дозволяють оцінити, наскільки норми та

процедури відповідають базовим вимогам: свободі об'єднання, автономії організацій, рівності перед законом, правовій визначеності, прозорості та партнерській взаємодії. Застосування цих критеріїв важливе не лише для законотворення, а і для правозастосування, оскільки саме тут найчастіше виникають ризики вибіркового підходу, надмірного контролю або неоднозначного тлумачення вимог.

Підходи до правового регулювання (ліберальний, регулятивний, партнерський, інституційний) доповнюють принципи та допомагають сформуванню збалансованої моделі правового забезпечення, яка враховує різні потреби публічного управління. Їх значення полягає в тому, що вони дозволяють:

- обґрунтувати рівень втручання держави залежно від сфери діяльності організації (наприклад, у питаннях фінансів та звітності вимоги можуть бути суворішими, ніж у питаннях внутрішнього управління);
- забезпечити узгодженість правових механізмів: реєстраційних процедур, правил публічної звітності, форм участі у публічних консультаціях, механізмів співпраці з органами влади;
- поєднати автономію та публічний інтерес: з одного боку гарантувати самостійність організацій, з іншого – забезпечити прозорість, добросовісність та відповідальність у суспільно значущих сферах;
- створити умови для партнерства як управлінської практики (договірні форми співпраці, участь у програмах, консультаційні механізми), не перетворюючи співпрацю на адміністративне підпорядкування.

Отже, принципи та підходи формують методологічну основу, на якій будується система правового забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій у публічному управлінні. Вони дозволяють чітко відмежувати загальні засади регулювання та логіку взаємодії держави й організацій від аналізу конкретних нормативно-правових актів і спеціальних режимів регулювання. Саме тому далі доцільно перейти до розгляду нормативно-правового регулювання в умовах воєнного стану як окремого рівня аналізу.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

2.1 Загальні засади нормативно-правового регулювання діяльності громадських та благодійних організацій в Україні

Конституційні засади діяльності інститутів громадянського суспільства становлять фундамент нормативно-правового регулювання їх функціонування в Україні. Саме Конституція України закріплює базові права, свободи та принципи, які створюють правові умови для існування і розвитку громадської активності, самоорганізації населення та участі громадян у публічному управлінні [21]. Конституційні норми не регулюють діяльність інститутів громадянського суспільства безпосередньо, однак визначають межі та спрямованість подальшого законодавчого регулювання, забезпечуючи стабільність і правову визначеність їх статусу.

Ключовою конституційною передумовою діяльності інститутів громадянського суспільства є визнання людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю. Такий підхід формує антропоцентричну модель публічного управління, у межах якої держава зобов'язується створювати умови для реалізації громадянської ініціативи та забезпечення участі громадян у суспільному житті. Інститути громадянського суспільства в цьому контексті виступають формою колективної реалізації конституційних прав і свобод, а їх діяльність розглядається як легітимний елемент демократичного устрою.

Однією з базових конституційних засад є свобода об'єднання, яка забезпечує право громадян добровільно створювати організації для реалізації спільних інтересів і цілей. Ця свобода включає не лише право на створення

громадських і благодійних організацій, а й право визначати напрями їх діяльності, внутрішню структуру та форми самоврядування. Конституційне закріплення свободи об'єднання створює правову основу для автономності інститутів громадянського суспільства та обмежує можливість довільного втручання держави у їх діяльність.

Важливе значення для функціонування інститутів громадянського суспільства має також конституційна гарантія свободи слова та права на вільне вираження поглядів. Саме ці положення забезпечують можливість публічного обговорення суспільно значущих питань, формування громадської думки та здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади. Інститути громадянського суспільства використовують ці конституційні гарантії для представництва інтересів різних соціальних груп, участі у публічних консультаціях і донесення позиції громадськості до суб'єктів владних повноважень.

Конституція України також закріплює право громадян на участь в управлінні державними справами, що безпосередньо пов'язано з діяльністю інститутів громадянського суспільства. Це право реалізується не лише через виборчі механізми, а й через інші форми участі, зокрема громадські обговорення, консультації, дорадчі органи та партнерські механізми взаємодії з органами публічної влади. Інститути громадянського суспільства виступають організаційною основою для реалізації цього права, забезпечуючи системну та впорядковану участь громадян у публічних процесах [44].

Окреме місце серед конституційних засад займає принцип верховенства права, який поширюється і на сферу діяльності інститутів громадянського суспільства. Його значення полягає у тому, що держава зобов'язана діяти виключно в межах Конституції та законів, забезпечуючи правову визначеність і передбачуваність регулювання. Для інститутів громадянського суспільства це означає наявність чітких гарантій захисту від необґрунтованих обмежень, а також можливість оскарження дій органів влади у разі порушення їх прав.

Водночас Конституція України передбачає можливість обмеження окремих прав і свобод за умови дотримання принципів необхідності та пропорційності. Це положення має важливе значення для діяльності інститутів громадянського суспільства, оскільки встановлює конституційні межі допустимого втручання держави у громадську діяльність. Такі обмеження можуть мати місце лише на підставі закону та з метою захисту національної безпеки, громадського порядку або прав інших осіб, що створює основу для подальшого аналізу спеціальних правових режимів.

Суттєвою конституційною засадою є також принцип рівності перед законом, який поширюється на всі інститути громадянського суспільства незалежно від напряму діяльності, ідеологічної спрямованості чи організаційно-правової форми. Реалізація цього принципу забезпечує недопущення дискримінації та створення привілейованих умов для окремих організацій, що є важливою передумовою формування довіри між державою та громадянським суспільством.

Таким чином, Конституція України формує багаторівневу систему засад, на яких ґрунтується діяльність інститутів громадянського суспільства. Вона визначає загальні принципи свободи, автономії, участі та правового захисту, які конкретизуються у законодавстві та підзаконних нормативних актах. Саме ці конституційні положення виступають відправною точкою для аналізу законодавчого та спеціального правового регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства, зокрема в умовах дії особливих правових режимів [6, 44].

Законодавче регулювання діяльності громадських і благодійних організацій в Україні ґрунтується на комплексі нормативно-правових актів, які визначають їх правовий статус, порядок створення, основні напрями діяльності, права та обов'язки, а також особливості взаємодії з органами публічної влади. На відміну від конституційних засад, що мають рамковий характер, законодавство конкретизує механізми реалізації свободи об'єднання та інших прав, пов'язаних із діяльністю інститутів громадянського суспільства.

Центральне місце в системі законодавчого регулювання посідають спеціальні закони, які розмежовують правовий статус громадських і благодійних організацій з урахуванням специфіки їх діяльності. Таке розмежування дозволяє враховувати різні цілі створення організацій, джерела фінансування, форми участі громадян і характер взаємодії з державою. Водночас обидва види організацій об'єднує неприбутковий характер діяльності та спрямованість на досягнення суспільно корисних цілей [6].

Законодавче регулювання діяльності громадських організацій в Україні здійснюється, зокрема, на підставі Закону України «Про громадські об'єднання», який визначає порядок створення та припинення діяльності громадських об'єднань, їх правовий статус, принципи функціонування, а також основні права та обов'язки. Цей закон закріплює засади добровільності участі, самоврядності та незалежності громадських організацій, що спрямовано на забезпечення реалізації свободи об'єднання та недопущення необґрунтованого втручання держави у їх внутрішню діяльність [28].

Особливості правового регулювання діяльності благодійних організацій визначаються Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який встановлює правові засади здійснення благодійної діяльності, вимоги до цільового використання благодійної допомоги, а також особливості управління та звітності таких організацій. Законодавче закріплення цих положень спрямоване на забезпечення прозорості благодійної діяльності, захист інтересів отримувачів допомоги та формування довіри з боку суспільства і донорів [27].

Особлива увага щодо питань регулювання діяльності благодійних організацій зумовлена специфікою їх функціонування та залученням фінансових і матеріальних ресурсів. Законодавство визначає особливі вимоги до цільового використання благодійної допомоги, фінансової звітності та прозорості діяльності. Такі вимоги мають на меті забезпечення довіри з боку суспільства та донорів, а також запобігання зловживанням у сфері благодійності.

Значну роль у законодавчому регулюванні діяльності громадських і благодійних організацій відіграють норми цивільного та податкового законодавства. Саме вони визначають правосуб'єктність організацій як юридичних осіб, порядок набуття та реалізації майнових прав, особливості оподаткування та статус неприбутковості. Поєднання спеціального та загального законодавства формує складну, але водночас гнучку систему регулювання, яка дозволяє враховувати різноманіття форм і напрямів діяльності організацій громадянського суспільства [44].

Важливим елементом законодавчого регулювання є визначення форм і механізмів взаємодії громадських і благодійних організацій з органами публічної влади. Законодавство передбачає можливість залучення організацій до участі у формуванні та реалізації публічної політики, зокрема через консультаційні процедури, дорадчі органи, громадські ради та партнерські програми. Такі механізми спрямовані на інституціоналізацію участі громадянського суспільства в управлінських процесах та підвищення якості прийняття рішень.

Важливу роль у законодавчому регулюванні діяльності громадських і благодійних організацій відіграють норми Цивільного кодексу України, які визначають їх правосуб'єктність як юридичних осіб, порядок набуття та реалізації майнових і немайнових прав, а також загальні засади участі у цивільно-правових відносинах. Саме положення цивільного законодавства забезпечують можливість укладення договорів, володіння майном та здійснення іншої діяльності, необхідної для реалізації статутних цілей організацій [48].

Фінансові аспекти діяльності громадських і благодійних організацій регулюються, зокрема, нормами Податкового кодексу України, які визначають умови набуття та збереження статусу неприбутковості, особливості оподаткування доходів і використання коштів. Закріплення спеціального податкового режиму для таких організацій спрямоване на підтримку їх суспільно корисної діяльності та створення сприятливих умов для залучення ресурсів на реалізацію статутних завдань [34].

Разом із тим законодавче регулювання діяльності громадських і благодійних організацій не є статичним. Воно постійно зазнає змін під впливом суспільних трансформацій, реформ публічного управління та зовнішніх викликів. У мирний час законодавство орієнтоване передусім на забезпечення свободи діяльності та розвиток партнерства між державою й громадянським суспільством. Однак наявність у правовій системі спеціальних норм і застережень дозволяє адаптувати регулювання до особливих умов, не руйнуючи при цьому базових гарантій діяльності організацій.

Слід також зазначити, що законодавче регулювання діяльності громадських і благодійних організацій має комплексний характер і передбачає узгодження різних нормативних рівнів. Недостатня узгодженість або часті зміни законодавства можуть створювати правову невизначеність, ускладнювати планування діяльності організацій та знижувати ефективність їх взаємодії з публічною владою. Саме тому важливим завданням законодавчої політики є забезпечення стабільності правового поля та передбачуваності регуляторних вимог.

Таким чином, законодавче регулювання діяльності громадських і благодійних організацій в Україні формує нормативну основу їх функціонування як інститутів громадянського суспільства. Воно забезпечує поєднання свободи громадянської ініціативи з вимогами законності, прозорості та підзвітності, а також створює умови для участі організацій у публічному управлінні. Саме ця законодавча база є відправною точкою для аналізу трансформацій правового регулювання в умовах воєнного стану, що потребує окремого розгляду в наступних підпунктах розділу.

Підзаконне нормативне регулювання забезпечує практичну реалізацію законодавчих положень у сфері діяльності громадських і благодійних організацій. Саме на цьому рівні відбувається деталізація процедур, механізмів і адміністративних інструментів, необхідних для застосування норм законів у щоденній управлінській практиці.

Кабінет Міністрів України відіграє ключову роль у формуванні підзаконного нормативного регулювання, забезпечуючи реалізацію законів та координацію діяльності органів виконавчої влади. Його акти спрямовані на уніфікацію адміністративних процедур і створення єдиного правозастосовного підходу.

До основних напрямів регулювання на цьому рівні належать:

- визначення процедур державної реєстрації організацій;
- ведення відповідних державних реєстрів;
- встановлення вимог до фінансової та іншої звітності;
- регламентація механізмів взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства.

Центральні органи виконавчої влади здійснюють підзаконне регулювання в межах своєї компетенції шляхом прийняття наказів, інструкцій та методичних рекомендацій. Такі акти мають переважно процедурний характер і спрямовані на забезпечення однакового застосування законодавства.

Найчастіше вони стосуються:

- порядку подання та оформлення документів;
- форм звітності та обліку;
- процедур фінансового контролю;
- організації взаємодії з органами державної влади.

Підзаконне нормативне регулювання виконує не лише технічну, а й координаційну функцію, створюючи умови для залучення громадських і благодійних організацій до реалізації державних і місцевих програм. Водночас ефективність цього рівня регулювання залежить від його узгодженості із законами та дотримання балансу між адміністративним упорядкуванням і збереженням автономії організацій.

Ефективне функціонування інститутів громадянського суспільства в системі публічного управління неможливе без наявності інституційних механізмів взаємодії з органами державної влади. Саме через такі механізми забезпечується перехід від формального закріплення прав і свобод до їх

практичної реалізації, а також створюються умови для залучення громадськості до процесів формування, реалізації та оцінки публічної політики. Інституційні механізми виступають організаційною та процедурною основою партнерства між державою та громадянським суспільством, не підміняючи функції публічної влади, але доповнюючи їх [12, 13].

Інституційні механізми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства доцільно розглядати як сукупність організаційних форм, процедур і правил, за допомогою яких забезпечується системна участь громадськості у публічному управлінні. На відміну від разових ініціатив або неформальних контактів, інституційні механізми мають сталий характер, нормативне закріплення та визначене коло суб'єктів.

Значення таких механізмів полягає в тому, що вони:

- забезпечують регулярність і передбачуваність взаємодії;
- знижують ризики ситуативних або вибіркокових рішень;
- створюють умови для накопичення управлінського досвіду співпраці;
- підвищують легітимність рішень органів публічної влади.

У цьому контексті інститути громадянського суспільства виступають не як пасивні адресати державної політики, а як її активні учасники.

В українській практиці можна виокремити кілька базових інституційних форм взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства, які мають нормативне або організаційне закріплення [47, 37].

Найбільш поширеною формою взаємодії є консультативно-дорадчі органи при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Вони створюються з метою врахування позиції громадськості під час підготовки управлінських рішень, стратегічних документів та програм розвитку.

До їх ключових характеристик належать:

- дорадчий характер рішень;
- колегіальний склад;
- залучення представників громадських і благодійних організацій;
- регулярність роботи.

Попри відсутність владних повноважень, такі органи відіграють важливу роль у формуванні комунікаційних каналів між владою та громадянським суспільством.

Іншим важливим механізмом є проведення публічних консультацій та громадських обговорень щодо проєктів нормативно-правових актів і управлінських рішень. Цей механізм спрямований на забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів влади, а також на врахування інтересів різних соціальних груп.

Публічні консультації дозволяють:

- зібрати альтернативні пропозиції;
- виявити потенційні ризики реалізації рішень;
- підвищити рівень суспільної підтримки політики.

Окрему групу інституційних механізмів становлять партнерські форми співпраці, які передбачають спільну реалізацію публічно значущих завдань. У таких випадках громадські та благодійні організації залучаються до виконання окремих функцій або проєктів, зберігаючи при цьому організаційну автономію.

До партнерських механізмів доцільно віднести:

- реалізацію спільних програм і проєктів;
- договірні форми співпраці;
- залучення організацій до надання соціальних та гуманітарних послуг;
- участь у реалізації державних і місцевих цільових програм.

Перевагою партнерських механізмів є можливість поєднання ресурсів держави та громадянського суспільства, що особливо важливо в умовах обмежених бюджетних можливостей [15, 43].

Інститути громадянського суспільства беруть участь у формуванні публічної політики не лише на етапі консультацій, а й у процесі підготовки стратегічних документів, концепцій та програм. У межах таких механізмів громадські організації виступають джерелом експертних знань, інформації про потреби цільових груп і практичний досвід реалізації соціальних ініціатив.

Участь громадськості у формуванні політики сприяє:

- підвищенню обґрунтованості управлінських рішень;
- зменшенню розриву між політичними цілями та реальними потребами;
- розвитку культури діалогу у публічному управлінні.

Незважаючи на наявність різноманітних інституційних форм, їх практичне функціонування часто супроводжується низкою проблем. Серед найбільш поширених можна виокремити:

- формалізацію участі громадськості;
- обмежений вплив консультативних органів на кінцеві рішення;
- нерівномірний рівень інституційної спроможності громадських організацій;
- залежність ефективності взаємодії від політичної волі конкретних органів влади.

Ці проблеми свідчать про необхідність подальшого вдосконалення інституційних механізмів і переходу від декларативних форм співпраці до реального партнерства.

Отже, інституційні механізми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства є важливим елементом системи публічного управління. Вони забезпечують організаційні та процедурні умови для участі громадськості у прийнятті рішень, сприяють формуванню довіри та підвищують ефективність реалізації публічної політики. Водночас наявність таких механізмів сама по собі не гарантує їх результативності, що зумовлює необхідність подальшого аналізу проблем правового забезпечення взаємодії в умовах особливих правових режимів.

2.2 Особливості правового регулювання та проблеми забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану

Воєнний стан є особливим правовим режимом, що запроваджується у разі збройної агресії або загрози нападу з метою забезпечення оборони держави, захисту її суверенітету та територіальної цілісності. Його правова природа полягає у тимчасовій зміні порядку функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, а також у можливості встановлення спеціальних правил реалізації прав і свобод людини та громадянина [31, 32].

На відміну від звичайних умов правового регулювання, воєнний стан передбачає переорієнтацію публічного управління на пріоритет безпеки, що безпосередньо впливає на нормативно-правове середовище діяльності інститутів громадянського суспільства. У цей період держава отримує додаткові повноваження, водночас зберігаючи обов'язок діяти в межах Конституції та законів.

Запровадження воєнного стану не скасовує дію основних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність інститутів громадянського суспільства, однак істотно модифікує механізми їх реалізації. Трансформація правового регулювання відбувається не шляхом повного перегляду законодавства, а через запровадження спеціальних норм, винятків і тимчасових процедур [29, 30].

У цьому контексті воєнний стан виступає фактором, який:

- змінює співвідношення між публічними та приватними інтересами;
- розширює сферу дискреційних повноважень органів виконавчої влади;
- зумовлює необхідність оперативного правового реагування на кризові виклики.

Для інститутів громадянського суспільства це означає функціонування в умовах підвищеної регуляторної динаміки та правової адаптації.

В умовах воєнного стану трансформація нормативно-правового регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства проявляється у кількох ключових напрямках [18, 33].

По-перше, відбувається перегляд процедурної складової діяльності. Це стосується порядку прийняття управлінських рішень, строків виконання обов'язків, а також форм звітності та контролю. Нормативні акти, ухвалені в умовах воєнного стану, часто мають спрощений або прискорений характер, що спрямовано на забезпечення оперативності управління.

По-друге, змінюється характер взаємодії між державою та інститутами громадянського суспільства. У кризових умовах держава дедалі частіше розглядає громадські та благодійні організації не лише як об'єкти регулювання, а як функціональних партнерів у забезпеченні публічних потреб. Це впливає на зміст правового регулювання, яке набуває більш прикладного та ситуаційного характеру.

По-третє, посилюється роль підзаконного нормативного регулювання. Саме через рішення органів виконавчої влади здійснюється оперативне коригування правил діяльності, що дозволяє швидко реагувати на зміну безпекової ситуації, але водночас підвищує значення правової визначеності та контролю за межами повноважень.

Однією з ключових особливостей правового режиму воєнного стану є можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод, що прямо впливає на діяльність інститутів громадянського суспільства. Водночас такі обмеження не мають абсолютного характеру і повинні відповідати принципам необхідності, пропорційності та правової визначеності.

Для нормативно-правового регулювання це означає, що:

- базові гарантії свободи об'єднання формально зберігаються;
- обмеження мають бути чітко визначені в нормативних актах;
- діяльність організацій може зазнавати змін, але не довільного припинення.

Таким чином, воєнний стан не скасовує правовий статус інститутів громадянського суспільства, а переводить його у режим спеціального правового функціонування.

Отже, правовий режим воєнного стану виступає системним фактором трансформації нормативно-правового регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства. Його вплив проявляється у зміні пріоритетів публічного управління, адаптації правових механізмів і посиленні ролі оперативного нормативного реагування. Водночас збереження основоположних правових гарантій та меж регуляторного впливу держави залишається необхідною умовою легітимності такого регулювання.

Саме в цій площині доцільно надалі розглядати особливості реалізації прав, обмеження та практичні виклики діяльності інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану.

Запровадження воєнного стану істотно впливає на порядок реалізації прав і свобод, що становлять правову основу діяльності інститутів громадянського суспільства. В умовах особливого правового режиму держава отримує право тимчасово обмежувати окремі права з метою забезпечення національної безпеки, оборони та громадського порядку. Такі обмеження безпосередньо позначаються на діяльності громадських і благодійних організацій, змінюючи умови їх функціонування та взаємодії з органами публічної влади [30, 31, 32].

Свобода об'єднання як базове конституційне право формально зберігається і в умовах воєнного стану, однак порядок її реалізації може зазнавати певних трансформацій. Це проявляється, зокрема, у:

- тимчасових обмеженнях на проведення масових заходів;
- ускладненні процедур створення або реєстрації нових організацій;
- посиленні контролю за окремими напрямками діяльності, пов'язаними з безпекою та обороною.

Такі зміни не мають на меті ліквідацію інститутів громадянського суспільства, але спрямовані на мінімізацію ризиків, пов'язаних із використанням організаційних форм у шкоду публічним інтересам.

Однією з ключових особливостей правового регулювання в умовах воєнного стану є зміна процедурної складової діяльності інститутів громадянського суспільства. Законодавство та підзаконні акти можуть передбачати:

- зміну строків подання звітності;
- особливий порядок здійснення фінансових операцій;
- обмеження щодо переміщення ресурсів або проведення окремих заходів.

Такі обмеження мають тимчасовий характер і пов'язані з необхідністю забезпечення стабільного функціонування державних інституцій у кризових умовах. Водночас саме процедурні обмеження найчастіше створюють практичні труднощі для діяльності організацій, особливо тих, що не мають достатнього адміністративного ресурсу.

Важливою умовою легітимності обмежень діяльності інститутів громадянського суспільства є дотримання принципів:

- законності: обмеження встановлюються виключно на підставі нормативно-правових актів;
- необхідності: вони мають бути обумовлені реальними загрозами;
- пропорційності: не повинні виходити за межі, необхідні для досягнення мети;
- тимчасовості: діють лише протягом періоду воєнного стану.

Недотримання цих принципів може призводити до звуження простору громадянської активності та підриву довіри між державою і громадянським суспільством [19, 24].

Отже, в умовах воєнного стану діяльність інститутів громадянського суспільства здійснюється в режимі підвищених правових і організаційних вимог. Реалізація прав не припиняється, але набуває спеціального характеру, що потребує від організацій адаптації до змінених правил та оперативного реагування на нормативні зміни.

Паралельно з обмеженнями правового характеру воєнний стан зумовлює суттєве зростання ролі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні

публічних потреб. У кризових умовах громадські та благодійні організації дедалі частіше виконують функції, які в мирний час переважно належали до компетенції органів публічної влади, доповнюючи або підсилюючи державні можливості.

У період воєнного стану діяльність інститутів громадянського суспільства концентрується насамперед у таких напрямках:

- гуманітарна допомога населенню;
- підтримка внутрішньо переміщених осіб;
- волонтерська діяльність;
- забезпечення соціальних і медичних потреб;
- інформаційна та координаційна підтримка громад.

Ці напрями діяльності мають безпосередній вплив на соціальну стабільність і сприяють зменшенню навантаження на державні інституції.

Забезпечення публічних потреб в умовах воєнного стану неможливе без тісної взаємодії між державою та інститутами громадянського суспільства. У цей період особливого значення набувають партнерські механізми, що передбачають:

- координацію дій на центральному та місцевому рівнях;
- залучення громадських і благодійних організацій до реалізації програм підтримки;
- використання договірних форм співпраці.

Такі механізми дозволяють оперативно реагувати на суспільні виклики та ефективно розподіляти ресурси, не порушуючи при цьому автономії організацій.

Зростання ролі інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану має не лише практичне, а й правове значення. Воно демонструє, що громадські та благодійні організації є повноцінними учасниками публічного управління, здатними брати участь у виконанні публічно значущих функцій. Це, у свою чергу, потребує адекватного нормативно-правового забезпечення, яке враховує особливості кризових умов і не обмежує потенціал громадянської ініціативи [11, 17, 23].

В умовах воєнного стану держава стикається з необхідністю одночасно:

- регулювати діяльність інститутів громадянського суспільства з огляду на безпекові ризики;
- підтримувати їх активну участь у забезпеченні публічних потреб.

Ефективність правового регулювання залежить від здатності поєднати ці два завдання без створення надмірних бар'єрів для громадянської активності.

Таким чином, в умовах воєнного стану інститути громадянського суспільства виконують подвійну роль: з одного боку, вони функціонують у межах спеціального правового режиму з певними обмеженнями, з іншого, стають ключовими суб'єктами забезпечення публічних потреб. Саме ця подвійність зумовлює актуальність подальшого аналізу практики застосування нормативно-правових актів і проблем правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства [41, 50].

Запровадження воєнного стану істотно вплинуло на практику застосування нормативно-правових актів, що регулюють діяльність інститутів громадянського суспільства. Хоча законодавча база формально зберігає чинність, її реалізація в умовах кризового управління супроводжується зміною пріоритетів, зростанням ролі підзаконного регулювання та розширенням дискреційних повноважень органів виконавчої влади. У таких умовах низка проблем правового забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій набуває системного характеру та безпосередньо впливає на ефективність виконання ними суспільно значущих функцій.

Аналіз практики застосування нормативно-правових актів у період дії воєнного стану свідчить про наявність низки системних проблем, які ускладнюють діяльність інститутів громадянського суспільства та впливають на ефективність виконання ними публічно значущих функцій. Ці проблеми мають комплексний характер і пов'язані як із особливостями нормативного регулювання, так і з практикою його реалізації.

До основних проблем правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану належать:

- нормативна фрагментарність і колізійність правового регулювання;
- правова невизначеність адміністративних і процедурних вимог;
- розширення дискреційних повноважень органів публічної влади без чіткого визначення їх меж;
- обмежена інституційна спроможність частини громадських і благодійних організацій адаптуватися до змінених умов;
- недостатня ефективність механізмів зворотного зв'язку та участі громадськості у формуванні регуляторних рішень.

Зазначені проблеми не є ізольованими та взаємопов'язані між собою, що зумовлює необхідність їх комплексного аналізу з урахуванням особливостей правового режиму воєнного стану:

- нормативна фрагментарність правового регулювання: умови воєнного стану зумовили появу значної кількості спеціальних нормативних актів і тимчасових рішень, які не завжди узгоджуються між собою та з базовими законами. У результаті виникають колізії між актами різного рівня, що ускладнює їх однозначне тлумачення та застосування. Для інститутів громадянського суспільства це означає необхідність постійної адаптації до змін правового середовища, що не завжди є можливим з огляду на обмежені організаційні ресурси;
- правова невизначеність процедур, зокрема у сфері звітності, фінансових операцій та взаємодії з органами публічної влади: часті зміни підзаконних актів і роз'яснень призводять до нестабільності адміністративних вимог, що ускладнює планування діяльності організацій. У практичному вимірі це може проявлятися у затримках реалізації проєктів, обмеженні доступу до ресурсів або необхідності повторного оформлення документів відповідно до оновлених правил;
- розширення дискреційних повноважень органів виконавчої влади: в умовах воєнного стану органи публічної влади отримують додаткові можливості для оперативного прийняття рішень, що є виправданим з точки зору безпеки. Водночас недостатня чіткість меж таких повноважень може призводити до

вибіркового застосування норм або різного трактування однакових ситуацій у різних регіонах. Це негативно позначається на принципі рівності інститутів громадянського суспільства перед законом та підриває довіру до правового регулювання;

– обмежена інституційна спроможність частини громадських і благодійних організацій діяти в умовах ускладненого правового режиму: не всі організації мають достатній досвід правової адаптації, кадрові ресурси або доступ до правової підтримки, що ускладнює виконання нових або змінених вимог. У результаті найбільш вразливими стають локальні ініціативи та невеликі організації, діяльність яких має важливе значення для забезпечення публічних потреб на місцевому рівні;

– обмеженість ефективних механізмів зворотного зв'язку між державою та інститутами громадянського суспільства: хоча формально консультаційні та партнерські механізми зберігаються, в умовах воєнного стану вони часто мають скорочений або формальний характер. Це зменшує можливості громадських і благодійних організацій впливати на формування нормативних рішень, які безпосередньо стосуються їх діяльності.

Сукупність зазначених проблем має комплексний вплив на діяльність інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану. По-перше, правова невизначеність і нестабільність регулювання знижують ефективність реалізації соціальних, гуманітарних та волонтерських ініціатив, що є критично важливими у кризових умовах. Організації змушені спрямовувати значні ресурси не на виконання статутних завдань, а на адаптацію до змінених правових вимог.

По-друге, проблеми правового забезпечення впливають на рівень довіри між державою та громадянським суспільством. Вибірковість правозастосування, нечіткість процедур і відсутність стабільних правил можуть сприйматися як ризик для незалежності громадських і благодійних організацій. Це, своєю чергою, знижує готовність організацій до довгострокової співпраці з органами публічної влади та участі у реалізації державних програм.

По-третє, зазначені проблеми мають потенційні довгострокові наслідки для розвитку громадянського суспільства. Навіть після припинення дії воєнного стану практика надмірного регуляторного втручання або нестабільності нормативного середовища може зберігатися, що негативно вплине на інституційну сталість організацій та їх здатність виконувати функції посередника між державою і громадянами.

Водночас виявлення та аналіз проблем правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства створює підґрунтя для формування цілеспрямованих напрямів удосконалення правового та інституційного регулювання. Усунення нормативних колізій, підвищення правової визначеності процедур, чітке окреслення меж дискреційних повноважень і посилення реальних механізмів взаємодії держави з громадянським суспільством є необхідними умовами забезпечення ефективної діяльності інститутів громадянського суспільства як у період воєнного стану, так і в післякризовий період.

Саме ці аспекти становлять логічну основу для подальшого розгляду напрямів удосконалення правового та інституційного забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства, що є предметом аналізу третього розділу роботи.

Наявність системних проблем правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану має комплексні наслідки, які проявляються як на рівні окремих організацій, так і в масштабах функціонування системи публічного управління загалом. Ці наслідки не обмежуються лише ускладненням організаційної або адміністративної діяльності, а впливають на реалізацію публічних потреб, рівень суспільної довіри та інституційну сталість громадянського суспільства.

Передусім проблеми нормативної фрагментарності та правової невизначеності призводять до зниження ефективності діяльності громадських і благодійних організацій. В умовах нестабільного регуляторного середовища організації змушені витратити значні ресурси на правову адаптацію, моніторинг

змін нормативних вимог і коригування внутрішніх процедур. Це зменшує можливість зосередження на виконанні статутних завдань, особливо у сферах гуманітарної допомоги, соціальної підтримки та волонтерської діяльності, які є критично важливими в період воєнного стану.

Крім того, вибірковість правозастосування та розширення дискреційних повноважень органів публічної влади без чітко окреслених меж створюють ризики нерівного становища інститутів громадянського суспільства.

Проблеми правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства мають також ширші соціальні наслідки. Обмеження або ускладнення діяльності громадських і благодійних організацій безпосередньо впливають на рівень задоволення публічних потреб, особливо в умовах підвищеного навантаження на державні інституції. У ситуації, коли громадянське суспільство фактично виконує функцію посередника між державою та населенням, будь-які правові бар'єри в його діяльності знижують загальну спроможність системи реагувати на кризові виклики.

З управлінської точки зору, такі проблеми ускладнюють формування стабільних партнерських відносин між державою та інститутами громадянського суспільства. Нестабільність нормативних вимог і відсутність передбачуваних правил взаємодії зменшують довіру до публічної влади та стримують розвиток довгострокових форм співпраці.

Окрему увагу слід приділити довгостроковим наслідкам проблем правового забезпечення. Навіть після припинення дії воєнного стану збереження практик надмірного або непослідовного регулювання може негативно позначитися на інституційному розвитку громадянського суспільства. Формування звички до нестабільних правил та ситуативних рішень створює ризик ослаблення автономії громадських і благодійних організацій.

Крім того, недостатня ефективність правового забезпечення може впливати на сприйняття інститутів громадянського суспільства як надійних партнерів держави. Це, у свою чергу, зменшує потенціал залучення організацій

до реалізації публічних програм у післявоєнний період, коли потреба в суспільній консолідації та відновленні буде особливо високою.

Усунення виявлених проблем правового забезпечення має принципове значення для забезпечення ефективної діяльності інститутів громадянського суспільства як у період воєнного стану, так і в довгостроковій перспективі. Йдеться не лише про вдосконалення окремих нормативних положень, а про формування стабільного, передбачуваного та узгодженого правового середовища, яке дозволяє організаціям виконувати свої функції без надмірних адміністративних бар'єрів.

Подолання цих проблем є важливою передумовою:

- підвищення ефективності реалізації публічних потреб;
- зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством;
- забезпечення інституційної стійкості громадських і благодійних організацій;
- збереження балансу між вимогами безпеки та гарантіями громадянської активності.

Таким чином, усвідомлення наслідків проблем правового забезпечення та значення їх подолання створює аналітичну основу для подальшого пошуку оптимальних підходів до вдосконалення правового й інституційного регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства, що становить предмет наступного розділу роботи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Оптимізація правового регулювання неурядових організацій в умовах воєнного стану

Ефективна діяльність громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану значною мірою залежить від рівня правової визначеності та узгодженості нормативного регулювання. У кризових умовах, коли публічне управління функціонує в режимі підвищеної динаміки, стабільність і передбачуваність правових норм набувають особливого значення. Саме правова визначеність дозволяє організаціям планувати свою діяльність, виконувати статутні завдання та взаємодіяти з органами публічної влади без ризику порушення змінних або нечітко сформульованих вимог [30, 32].

Воєнний стан, з одного боку, об'єктивно зумовлює необхідність оперативного нормативного реагування, а з іншого створює передумови для фрагментації правового регулювання. Значна кількість тимчасових нормативно-правових актів, змін до чинного законодавства та підзаконних рішень часто приймається в стислий термін, що ускладнює їх узгодження між собою. У результаті виникають колізії між актами різного рівня, а також ситуації, коли положення спеціальних нормативних актів не повною мірою корелюють із базовими законами, що регулюють діяльність громадських і благодійних організацій.

Правова невизначеність проявляється не лише у змісті нормативних приписів, а й у практиці їх застосування. Часті зміни процедур, відсутність чітких перехідних положень і неоднозначність тлумачення окремих норм призводять до різного підходу з боку органів публічної влади. Для громадських

і благодійних організацій це означає необхідність постійного моніторингу нормативних змін і коригування власної діяльності, що особливо складно для організацій з обмеженими адміністративними та кадровими ресурсами.

Важливою складовою правової визначеності є чітке співвідношення між законодавчим і підзаконним регулюванням. В умовах воєнного стану зростає роль підзаконних актів, які покликані деталізувати порядок реалізації законодавчих норм. Водночас надмірна залежність правового регулювання від підзаконних рішень створює ризик виходу за межі законодавчо визначених повноважень та зниження стабільності правового середовища. Забезпечення узгодженості між різними рівнями нормативного регулювання є необхідною умовою дотримання принципу верховенства права та недопущення довільного обмеження діяльності громадських і благодійних організацій.

Окремої уваги потребує питання передбачуваності правових вимог. Умови воєнного стану не скасовують потреби у чітких і зрозумілих правилах, навпаки, саме в кризовий період відсутність таких правил може призвести до зниження ефективності громадянської активності. Передбачуваність правового регулювання означає, що організації мають можливість заздалегідь оцінити правові наслідки своїх дій і не наражатися на ризик санкцій через зміну нормативних вимог, про які вони не могли бути своєчасно поінформовані.

Узгодженість нормативного регулювання також передбачає системний підхід до формування правових норм, що стосуються діяльності громадських і благодійних організацій. Йдеться не лише про усунення прямих колізій, а й про забезпечення внутрішньої логіки правового регулювання, коли спеціальні норми воєнного періоду доповнюють, а не підміняють базові правові засади функціонування організацій громадянського суспільства. Такий підхід сприяє збереженню інституційної стабільності та запобігає формуванню правових прогалів у післявоєнний період.

Отже, забезпечення правової визначеності та узгодженості нормативного регулювання є ключовою передумовою ефективної діяльності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану. Чіткі, узгоджені й

передбачувані правові норми дозволяють організаціям виконувати суспільно значущі функції без надмірних адміністративних ризиків, водночас створюючи основу для подальшого вдосконалення інституційних механізмів взаємодії держави та громадянського суспільства.

Баланс між вимогами безпеки та гарантіями діяльності громадських і благодійних організацій є одним із ключових викликів правового регулювання в умовах воєнного стану. Запровадження особливого правового режиму об'єктивно зумовлює необхідність посилення контролю з боку держави та можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод з метою захисту національної безпеки. Водночас громадські та благодійні організації відіграють важливу роль у забезпеченні публічних потреб, що потребує збереження правових гарантій їх діяльності навіть у кризових умовах.

Правове регулювання в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на поєднанні двох взаємопов'язаних завдань: забезпечення безпеки держави та створення умов для безперешкодного функціонування громадських і благодійних організацій. Недотримання цього балансу може призвести як до надмірного обмеження громадянської активності, так і до виникнення ризиків для публічних інтересів.

У контексті діяльності громадських і благодійних організацій вимоги безпеки проявляються у таких основних аспектах:

- посилення контролю за фінансовими потоками та використанням ресурсів;
- обмеження або заборона окремих форм діяльності, що можуть створювати загрози публічному порядку;
- встановлення спеціальних процедур взаємодії з органами публічної влади;
- розширення повноважень органів виконавчої влади щодо нагляду та координації діяльності.

Такі заходи є виправданими з огляду на умови воєнного стану, проте їх застосування потребує чіткого правового обґрунтування та дотримання

принципів верховенства права. В іншому випадку існує ризик перетворення тимчасових обмежень на постійні регуляторні бар'єри.

Гарантії діяльності громадських і благодійних організацій у період воєнного стану мають забезпечувати збереження їх правового статусу та можливість реалізації статутних завдань. До таких гарантій, зокрема, належать:

- збереження свободи об'єднання як базового принципу діяльності;
- недопущення необґрунтованого втручання у внутрішню організаційну діяльність;
- передбачуваність і стабільність адміністративних процедур;
- рівність організацій перед законом і органами публічної влади.

Зазначені гарантії не заперечують можливості обмежень, однак визначають межі такого обмеження та запобігають довільному застосуванню владних повноважень.

Важливою умовою досягнення балансу між вимогами безпеки та гарантіями діяльності є дотримання загальних принципів допустимості обмежень прав. У практиці правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану такими принципами виступають:

- законність, яка передбачає встановлення обмежень виключно на підставі нормативно-правових актів;
- необхідність, що вимагає обґрунтування обмежень реальними безпековими загрозами;
- пропорційність, відповідно до якої обмеження не повинні перевищувати меж, необхідних для досягнення мети;
- тимчасовість, що означає дію обмежень лише протягом періоду воєнного стану.

Недотримання зазначених принципів може призвести до звуження простору діяльності громадських і благодійних організацій та негативно вплинути на рівень довіри між державою і громадянським суспільством.

Окрему увагу слід приділити процедурному аспекту забезпечення балансу. Навіть за наявності обґрунтованих обмежень важливим є чітке визначення порядку їх застосування, строків дії та умов припинення. Відсутність прозорих процедур або їх часта зміна ускладнюють діяльність організацій і знижують ефективність виконання ними публічно значущих функцій.

Умови воєнного стану також висвітлюють проблему диференційованого підходу до регулювання діяльності громадських і благодійних організацій. Застосування однакових обмежень до всіх організацій без урахування характеру їх діяльності, масштабів і сфер залучення може бути неефективним і непропорційним. Тому правове регулювання має враховувати специфіку діяльності організацій, особливо тих, що безпосередньо залучені до гуманітарної, соціальної та волонтерської роботи.

Забезпечення балансу між вимогами безпеки та гарантіями діяльності громадських і благодійних організацій має також довгострокове значення. Надмірні або недостатньо обґрунтовані обмеження, застосовані в період воєнного стану, можуть негативно вплинути на інституційний розвиток громадянського суспільства після його завершення.

Таким чином, баланс між вимогами безпеки та гарантіями діяльності громадських і благодійних організацій є необхідною умовою ефективного правового регулювання в умовах воєнного стану. Його досягнення дозволяє одночасно забезпечити захист публічних інтересів і зберегти потенціал громадянської активності, що створює передумови для подальшого вдосконалення інституційних механізмів взаємодії держави та громадських і благодійних організацій.

3.2 Удосконалення координаційно-партнерських механізмів та посилення інституційної спроможності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану

Умови воєнного стану суттєво актуалізували питання ефективності інституційних механізмів взаємодії держави та громадських і благодійних організацій. За відсутності належної координації та стабільних партнерських форматів навіть чітке правове регулювання не забезпечує досягнення очікуваних результатів. Саме тому вдосконалення інституційних механізмів має розглядатися як ключовий напрям підвищення ефективності діяльності громадських і благодійних організацій у кризових умовах [30, 46].

На практиці воєнний стан продемонстрував, що громадські та благодійні організації стали важливими учасниками процесів забезпечення публічних потреб, однак інституційні форми їх залучення до системи публічного управління залишаються фрагментарними. Відсутність єдиних підходів до координації та партнерства призводить до дублювання функцій, неузгодженості дій і нерівномірного розподілу ресурсів. У таких умовах особливої уваги потребує формування стійких механізмів взаємодії, здатних забезпечити узгодженість рішень і передбачуваність управлінських процесів.

У цьому контексті доцільно зосередити увагу на двох взаємопов'язаних напрямках: координації діяльності органів публічної влади та громадських і благодійних організацій, а також розвитку інституційно закріплених форм партнерства між ними.

Координація діяльності органів публічної влади та громадських і благодійних організацій є необхідною передумовою ефективного функціонування системи публічного управління в умовах воєнного стану. Збільшення кількості суб'єктів, залучених до вирішення гуманітарних, соціальних і безпекових завдань, об'єктивно ускладнює управлінські процеси та підвищує ризик неузгоджених дій.

Основними проблемами координаційного характеру в умовах воєнного стану виступають:

- відсутність єдиного центру координації взаємодії з громадськими і благодійними організаціями;
- перетин повноважень між органами публічної влади різних рівнів;
- нерівномірність координаційних практик на регіональному та місцевому рівнях;
- переважання ситуативних управлінських рішень над системним підходом.

Такі проблеми знижують ефективність залучення потенціалу громадських і благодійних організацій та ускладнюють реалізацію спільних завдань. У результаті значна частина ініціатив реалізується паралельно або із запізненням, що особливо критично в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Удосконалення координаційних механізмів передбачає формування чітких управлінських зв'язків між органами публічної влади та громадськими і благодійними організаціями. Важливим є розмежування функцій і відповідальності між різними рівнями управління, що дозволяє уникнути дублювання та підвищити оперативність прийняття рішень. При цьому координація має здійснюватися не лише у вертикальній площині, а й шляхом налагодження горизонтальної взаємодії між органами влади та організаціями, які працюють у суміжних сферах [16].

Не менш важливим є перехід від епізодичної координації до постійних механізмів взаємодії. Стабільні канали комунікації, визначені контактні точки та зрозумілі процедури координації сприяють підвищенню ефективності управлінських рішень і зменшують навантаження на обидві сторони. Умови воєнного стану лише підсилюють потребу в таких механізмах, оскільки управлінська невизначеність у кризових ситуаціях має значно серйозніші наслідки.

Партнерські механізми взаємодії держави та громадських і благодійних організацій є логічним продовженням координаційних процесів і водночас

самостійним інституційним напрямом удосконалення. Партнерство в цьому контексті слід розглядати не як разові форми співпраці, а як стійку модель взаємодії, засновану на взаємній відповідальності та узгодженні цілей.

В умовах воєнного стану партнерство часто набуває неформального характеру, що дозволяє оперативно реагувати на виклики, але водночас створює ризики нестабільності та правової невизначеності. Відсутність інституційного закріплення партнерських відносин ускладнює їх масштабування та довгострокове планування, а також підвищує залежність від персональних контактів і тимчасових рішень.

До основних інституційних форм партнерства між державою та громадськими і благодійними організаціями належать:

- участь організацій у консультативно-дорадчих органах;
- укладення меморандумів про співпрацю;
- створення спільних робочих груп;
- залучення організацій до реалізації державних і місцевих програм.

Ефективність таких форм значною мірою залежить від ступеня їх формалізації та стабільності. Формалізовані партнерські механізми забезпечують передбачуваність взаємодії, тоді як неформальні — гнучкість і швидкість реагування. В умовах воєнного стану важливо досягти балансу між цими підходами, поєднуючи оперативність із інституційною визначеністю.

Удосконалення партнерських механізмів має бути спрямоване на забезпечення рівноправної участі громадських і благодійних організацій у процесах прийняття рішень, що стосуються реалізації публічних завдань. Такий підхід сприяє підвищенню довіри між державою та громадянським суспільством, а також дозволяє більш ефективно використовувати ресурси та експертний потенціал організацій.

Таким чином, розвиток координаційних і партнерських механізмів діяльності громадських і благодійних організацій є необхідною умовою підвищення ефективності публічного управління в умовах воєнного стану. Наявність стабільних і узгоджених форм взаємодії створює підґрунтя для

подальшого посилення інституційної спроможності організацій, що становить наступний логічний етап дослідження.

Важливим аспектом удосконалення інституційних механізмів діяльності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану є визначення та інституційне закріплення їх ролі у реалізації публічних функцій. Практика останніх років засвідчила, що значна частина завдань, пов'язаних із гуманітарною допомогою, соціальною підтримкою населення, волонтерською діяльністю та реагуванням на кризові ситуації, фактично виконується за активної участі або за безпосереднього залучення громадських і благодійних організацій.

Фактичне виконання таких функцій свідчить про розширення ролі громадських і благодійних організацій у системі публічного управління, однак не завжди супроводжується належним інституційним оформленням. У багатьох випадках участь організацій у реалізації публічних завдань має ситуативний характер і ґрунтується на тимчасових домовленостях або неформальних механізмах взаємодії. Це створює низку управлінських і правових ризиків, пов'язаних із відповідальністю, підзвітністю та стабільністю виконання таких функцій.

До основних проявів інституційної невизначеності ролі громадських і благодійних організацій у реалізації публічних функцій належать:

- відсутність чіткого визначення обсягу та меж їх участі у виконанні публічних завдань;
- недостатня врегульованість питань відповідальності сторін;
- обмежені можливості впливу організацій на процеси планування та прийняття рішень;
- залежність реалізації функцій від окремих управлінських рішень або персональних контактів.

Наявність таких проблем знижує ефективність використання потенціалу громадських і благодійних організацій та ускладнює інтеграцію їх діяльності в загальну систему публічного управління. Водночас воєнний стан наочно продемонстрував, що без залучення організацій громадянського сектору держава

не завжди спроможна оперативно реагувати на суспільні виклики, особливо на місцевому рівні.

Інституційне визнання ролі громадських і благодійних організацій у реалізації публічних функцій має важливе значення не лише для підвищення ефективності управління, а й для забезпечення прозорості та підзвітності відповідних процесів. Чітке визначення форматів участі організацій дозволяє узгодити очікування сторін, зменшити ризики конфліктів і забезпечити більш раціональний розподіл ресурсів. Умови воєнного стану лише підсилюють потребу в такому підході, оскільки управлінські помилки в кризових ситуаціях мають значно серйозніші наслідки [26, 39].

Завершальним елементом удосконалення інституційних механізмів є формування умов для сталості та передбачуваності взаємодії між державою та громадськими і благодійними організаціями. Тимчасовий характер багатьох управлінських рішень, притаманний періоду воєнного стану, створює ризик фрагментації інституційних зв'язків і втрати напрацьованих механізмів після завершення кризового періоду.

Сталий характер взаємодії передбачає наявність інституційних рамок, які забезпечують безперервність співпраці незалежно від зміни зовнішніх умов. У цьому контексті особливого значення набуває передбачуваність управлінських рішень, що дозволяє громадським і благодійним організаціям планувати свою діяльність та адаптувати її до потреб публічного сектору.

До ключових чинників, що впливають на сталість інституційної взаємодії, можна віднести:

- наявність чітко визначених процедур взаємодії;
- стабільність організаційних форматів співпраці;
- прозорість процесів прийняття рішень;
- наявність механізмів зворотного зв'язку;
- взаємну довіру між суб'єктами взаємодії.

Недостатній розвиток таких чинників призводить до того, що співпраця між державою та громадськими і благодійними організаціями залишається

залежною від зовнішніх обставин і не має довгострокового характеру. Це, своєю чергою, обмежує можливості інституційного розвитку організацій та знижує ефективність реалізації спільних ініціатив [22].

Передбачуваність взаємодії також пов'язана з можливістю оцінювання результатів співпраці та коригування управлінських підходів. Відсутність системного аналізу ефективності взаємодії ускладнює виявлення проблемних аспектів і стримує вдосконалення інституційних механізмів. Умови воєнного стану не скасовують потреби в такому аналізі, а навпаки, підсилюють її значення.

Таким чином, удосконалення інституційних механізмів діяльності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану має комплексний характер і охоплює координаційні, партнерські та функціональні аспекти взаємодії. Формування сталих і передбачуваних інституційних рамок створює основу для подальшого посилення інституційної спроможності організацій, що є необхідною умовою їх ефективної участі у забезпеченні публічних потреб у кризових умовах.

Умови воєнного стану актуалізували питання інституційної спроможності громадських і благодійних організацій як одного з ключових чинників їх ефективної діяльності. За відсутності належної внутрішньої організації, управлінської стабільності та адаптивності навіть розвинені механізми координації та партнерства не забезпечують очікуваного результату. Саме тому посилення інституційної спроможності організацій розглядається як необхідна передумова їх сталого функціонування в кризових умовах.

Інституційна спроможність у цьому контексті охоплює сукупність внутрішніх характеристик організації, які визначають її здатність виконувати статутні завдання, взаємодіяти з органами публічної влади та адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Аналітичні та програмні документи, присвячені розвитку громадянського суспільства, наголошують на тому, що інституційна спроможність не формується лише через правове регулювання, а потребує системного підходу, який поєднує організаційні, управлінські та ресурсні аспекти [16, 46].

Воєнний стан посилив навантаження на громадські і благодійні організації та водночас виявив наявні обмеження їх інституційного розвитку. Значна частина організацій була змушена швидко змінювати формати діяльності, розширювати сфери залучення та працювати в умовах невизначеності. У таких умовах саме рівень внутрішньої організаційної та управлінської спроможності визначав здатність організацій зберігати ефективність і виконувати суспільно значущі функції.

Організаційна та управлінська спроможність громадських і благодійних організацій є базовим виміром їх інституційного розвитку. Вона характеризує здатність організації функціонувати як цілісна структура, приймати управлінські рішення та забезпечувати координацію внутрішніх процесів. У період воєнного стану значення цього аспекту істотно зростає, оскільки управлінські помилки або організаційна нестабільність мають безпосередній вплив на результати діяльності.

До основних складових організаційної та управлінської спроможності громадських і благодійних організацій можна віднести:

- гнучкість організаційної структури, що дозволяє оперативно реагувати на зміни умов діяльності;
- чіткість розподілу повноважень і відповідальності між органами управління та виконавчими структурами;
- здатність до ефективного управління людськими ресурсами, включно з персоналом і волонтерами;
- наявність внутрішніх процедур планування, контролю та оцінювання діяльності.

Гнучкість організаційної структури є особливо важливою в умовах воєнного стану, коли традиційні моделі управління часто виявляються недостатньо ефективними. Організації, здатні швидко адаптувати внутрішні процеси, змінювати пріоритети діяльності та перерозподіляти ресурси, демонструють вищий рівень стійкості. Водночас надмірна централізація

управління або, навпаки, відсутність чіткої координації всередині організації ускладнює прийняття рішень і знижує ефективність діяльності [39].

Розподіл повноважень і відповідальності відіграє ключову роль у забезпеченні управлінської стабільності. В умовах кризових ситуацій, зокрема воєнного стану, значно зростає ризик концентрації управлінських рішень у вузькому колі осіб або, навпаки, розмиття відповідальності. Обидві тенденції негативно впливають на функціонування організації та ускладнюють взаємодію з зовнішніми партнерами, зокрема органами публічної влади.

Окрему увагу слід приділити управлінню людськими ресурсами. Громадські і благодійні організації в умовах воєнного стану значною мірою залежать від волонтерської діяльності, що створює додаткові управлінські виклики. Високе навантаження, емоційне вигорання та плінність кадрів негативно впливають на інституційну стійкість організацій. Наявність чітких управлінських процедур і внутрішніх комунікаційних механізмів сприяє зменшенню таких ризиків і забезпечує безперервність діяльності.

Внутрішні процедури планування та оцінювання діяльності також є важливим елементом організаційної спроможності. Навіть в умовах невизначеності організації, які зберігають системний підхід до планування, здатні більш ефективно адаптуватися до змін і узгоджувати власну діяльність із пріоритетами публічної політики. Аналітичні дослідження підкреслюють, що інституційна спроможність організацій громадянського сектору значною мірою залежить від здатності поєднувати оперативність рішень із збереженням внутрішньої управлінської логіки [16].

Таким чином, організаційна та управлінська спроможність громадських і благодійних організацій є фундаментом їх інституційного розвитку в умовах воєнного стану. Посилення цього аспекту створює передумови для ефективного використання ресурсів, підвищення результативності діяльності та формування стійких інституційних зв'язків із публічним сектором. Саме на цій основі можливе подальше зміцнення ресурсної та адаптивної спроможності організацій, що становить наступний напрям аналізу.

Ресурсна та фінансова спроможність громадських і благодійних організацій є одним із ключових елементів їх інституційної спроможності в умовах воєнного стану. Здатність організацій забезпечувати безперервність діяльності значною мірою залежить від стабільності ресурсної бази, прозорості управління фінансами та наявності матеріально-технічних і інформаційних ресурсів. Воєнний стан істотно ускладнив доступ до традиційних джерел фінансування та водночас підвищив потребу в ресурсах, що загостило проблеми інституційної стійкості багатьох організацій.

Ресурсна спроможність громадських і благодійних організацій охоплює не лише фінансові надходження, а й сукупність матеріальних, людських та інформаційних ресурсів, необхідних для реалізації статутних завдань. У кризових умовах зростає залежність організацій від зовнішніх джерел фінансування, зокрема міжнародної допомоги та благодійних внесків, що створює додаткові ризики нестабільності. Аналітичні дослідження у сфері розвитку громадянського суспільства свідчать, що недостатня диверсифікація ресурсів негативно впливає на здатність організацій планувати діяльність у середньостроковій перспективі [16, 46].

До основних проблем ресурсної та фінансової спроможності громадських і благодійних організацій в умовах воєнного стану належать:

- нерегулярність фінансових надходжень і залежність від короткострокових джерел;
- обмежені можливості формування резервів;
- зростання адміністративного навантаження, пов'язаного з фінансовою звітністю;
- ускладнення доступу до матеріально-технічних ресурсів;
- нерівномірність розподілу ресурсів між організаціями різного масштабу.

Наявність зазначених проблем знижує здатність організацій забезпечувати сталість діяльності та виконувати взяті на себе зобов'язання. У таких умовах особливого значення набуває прозорість фінансового управління та підзвітність

перед донорами, партнерами і суспільством. Прозорі фінансові процедури сприяють зміцненню довіри та створюють передумови для залучення додаткових ресурсів, що визнається одним із ключових чинників інституційної спроможності організацій громадянського сектору [39].

Фінансова спроможність також тісно пов'язана з управлінськими процесами всередині організації. Ефективне планування бюджету, контроль за використанням коштів і своєчасна звітність дозволяють організаціям адаптуватися до змін зовнішнього середовища та зменшувати ризики, пов'язані з нестабільністю фінансування. У період воєнного стану ці аспекти набувають особливого значення, оскільки помилки у фінансовому управлінні можуть призвести до припинення діяльності або втрати партнерської підтримки.

Матеріально-технічні та інформаційні ресурси також є важливими складовими ресурсної спроможності. Доступ до приміщень, обладнання, засобів зв'язку та інформаційних систем безпосередньо впливає на здатність організацій здійснювати координацію діяльності, взаємодіяти з партнерами та реагувати на потреби цільових груп. Обмеження, спричинені воєнними діями, часто ускладнюють використання таких ресурсів, що потребує додаткових організаційних зусиль і адаптивних управлінських рішень.

Інституційна стійкість та адаптивність громадських і благодійних організацій становлять завершальний і водночас інтегруючий вимір їх інституційної спроможності. Стійкість у цьому контексті означає здатність організацій зберігати функціональність і виконувати ключові завдання в умовах тривалої кризи, тоді як адаптивність характеризує здатність змінювати форми та напрями діяльності відповідно до нових викликів.

Воєнний стан створив ситуацію постійної невизначеності, у якій організації змушені швидко реагувати на зміни нормативного середовища, потреб суспільства та умов взаємодії з державними структурами. За таких умов інституційна стійкість значною мірою залежить від наявності внутрішніх механізмів адаптації, накопиченого досвіду та організаційної пам'яті. Дослідження міжнародних організацій підкреслюють, що здатність

громадянського суспільства функціонувати в кризових ситуаціях визначається не лише обсягом ресурсів, а й якістю інституційних процесів [22].

До ключових проявів інституційної стійкості та адаптивності громадських і благодійних організацій можна віднести:

- здатність оперативно коригувати напрями діяльності відповідно до змін суспільних потреб;
- збереження довіри з боку суспільства, партнерів і донорів;
- ефективне реагування на зміни нормативно-правового середовища;
- підтримання внутрішньої організаційної цілісності в умовах тривалого навантаження.

Адаптивність організацій проявляється також у здатності поєднувати короткострокові завдання з довгостроковими цілями розвитку. Умови воєнного стану часто змушують організації зосереджуватися на негайному реагуванні, що може призводити до відкладення стратегічного планування. Водночас відсутність стратегічного бачення негативно впливає на інституційний розвиток і ускладнює підготовку до післявоєнного періоду.

Інституційна стійкість тісно пов'язана з проблемою емоційного та організаційного виснаження. Тривала робота в умовах підвищеного навантаження, обмежених ресурсів і психологічного тиску негативно впливає на здатність організацій зберігати ефективність. У цьому контексті внутрішні управлінські механізми підтримки персоналу та волонтерів відіграють важливу роль у збереженні функціональності організацій.

Таким чином, ресурсна та фінансова спроможність, а також інституційна стійкість і адаптивність громадських і благодійних організацій є взаємопов'язаними складовими їх інституційної спроможності в умовах воєнного стану. Посилення цих аспектів створює умови для довгострокового функціонування організацій, ефективної взаємодії з публічним сектором та підготовки до відновлювальних процесів після завершення кризового періоду.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретико-методологічне та науково-практичне обґрунтування правових і інституційних механізмів забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій у системі публічного управління в умовах дії правового режиму воєнного стану. На підставі проведеного дослідження сформульовано висновки, які дозволяють оцінити стан правового регулювання у цій сфері, виявити наявні проблеми та окреслити напрями його подальшого вдосконалення.

Визначено, що громадські та благодійні організації є важливими інститутами громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на задоволення суспільно значущих потреб та доповнення функцій держави, особливо в умовах кризових і надзвичайних ситуацій. Установлено, що в умовах воєнного стану роль таких організацій суттєво зростає, оскільки вони беруть активну участь у наданні гуманітарної допомоги, соціальній підтримці населення та реалізації інших публічно важливих ініціатив.

Досліджено теоретичні підходи до розуміння місця інститутів громадянського суспільства у системі публічного управління та з'ясовано, що сучасні управлінські концепції ґрунтуються на ідеї партнерської взаємодії держави та громадянського сектору. Встановлено, що ефективність такої взаємодії значною мірою залежить від чіткості правового регулювання, прозорості управлінських процедур та наявності стабільних інституційних механізмів співпраці.

Розглянуто нормативно-правову базу, що регламентує діяльність громадських і благодійних організацій в Україні, та встановлено, що вона загалом формує необхідні правові рамки їх функціонування. Водночас з'ясовано, що в умовах дії правового режиму воєнного стану чинне законодавство не завжди повною мірою враховує специфіку діяльності таких організацій, що ускладнює реалізацію окремих форм їх участі у вирішенні публічних питань.

Проаналізовано особливості правового регулювання в умовах воєнного стану та встановлено, що запровадження тимчасових обмежень прав і свобод об'єктивно впливає на діяльність інститутів громадянського суспільства. Виявлено, що за відсутності достатньо чітких процедур і узгоджених управлінських підходів такі обмеження можуть призводити до правової невизначеності та створювати додаткові бар'єри для здійснення суспільно корисної діяльності.

Виявлено основні проблеми правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій, серед яких: фрагментарність нормативного регулювання, наявність колізій і прогалин у законодавстві, неоднаковість правозастосовної практики, а також недостатній рівень координації між органами публічної влади та організаціями громадянського сектору. Установлено, що зазначені проблеми негативно впливають на стабільність діяльності організацій і знижують ефективність їх участі у реалізації публічних потреб.

Проведено аналіз інституційних механізмів взаємодії держави та громадянського суспільства й встановлено, що ефективна співпраця потребує не лише нормативного закріплення, а й практичної реалізації принципів партнерства, прозорості та взаємної відповідальності. Обґрунтовано, що відсутність чітко визначених форматів взаємодії ускладнює координацію дій та знижує результативність спільних ініціатив.

Запропоновано напрями оптимізації правового регулювання діяльності громадських і благодійних організацій, спрямовані на підвищення правової визначеності, узгодженості нормативних актів та забезпечення балансу між вимогами публічної безпеки і гарантіями діяльності організацій громадянського суспільства. Доведено, що вдосконалення правового регулювання має поєднуватися з розвитком інституційних механізмів, які забезпечують передбачуваність управлінських рішень і стабільність умов діяльності.

Обґрунтовано необхідність посилення інституційної спроможності громадських і благодійних організацій, зокрема шляхом розвитку організаційних

і управлінських можливостей, підвищення рівня внутрішньої координації та здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Установлено, що інституційна спроможність є важливою умовою ефективного виконання суспільно значущих функцій та формування довіри з боку держави й суспільства.

Загалом результати дослідження свідчать, що вдосконалення правового та інституційного забезпечення діяльності громадських і благодійних організацій має комплексний характер і потребує системного підходу. Реалізація запропонованих у роботі рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності участі інститутів громадянського суспільства у реалізації публічних потреб, удосконаленню практики публічного управління та формуванню більш стійкої моделі взаємодії держави і громадянського сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cohen J., Arato A. Civil society and political theory. Cambridge, MA : MIT Press, 1992. 771 p. URL: <https://books.google.com/books?id=gPvk-eE7t0IC> (дата звернення: 10.12.2025).
2. Edwards M. Civil society : 3rd ed. Cambridge : Polity Press, 2014. 224 p. ISBN: 9780745661990.
3. OECD. Building Trust and Reinforcing Democracy: Preparing the Ground for Government Action / OECD Public Governance Reviews. Paris : OECD Publishing, 2022. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/11/building-trust-and-reinforcing-democracy_675763bc/76972a4a-en.pdf (дата звернення: 07.12.2025).
4. Pierre J., Peters B. G. Governance, politics and the state. London : Macmillan Press, 2000. 256 p. ISBN: 9780333776827.
5. Salamon L. M., Anheier H. K. The third sector: comparative studies of nonprofit organizations. Berlin ; New York : De Gruyter, 1997. 512 p. ISBN: 9783110117134.
6. UNDP. Civil society and democratic governance. New York : United Nations Development Programme, 2012. 96 p. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/es/Results-DemGov_2012_E.pdf (дата звернення: 10.12.2025).
7. Universal Declaration of Human Rights. Adopted by the United Nations General Assembly on 10 December 1948 (Resolution 217 A (III)). United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення: 10.12.2025).
8. Авер'янов В. Б. *Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики* / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

9. Батанов О. В. Інституціоналізація інститутів громадянського суспільства в Україні: правовий вимір. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1 (11). С. 15–24. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15bovtoa.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

10. Бойко І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 69. С. 229–236. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.69.39. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/41-1.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).

11. Бойчук Д. В. Основні тенденції розвитку та діяльності організацій громадянського суспільства в умовах воєнного стану в Україні. *Східноукраїнський юридичний журнал*. 2024. № 3. С. 42–50. URL: <https://cu.j.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/download/90/86/86> (дата звернення: 15.11.2025).

12. Боняк В., Чепік-Трегубенко О. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в контексті забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 14–21. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-14-21.

13. Ващілін Р. Мета та завдання громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 4. С. 205–211. DOI: 10.32782/2078-3566-2024-4-29.

14. Гарасимів Т. З. Правовий статус громадських організацій України: євроінтеграційний процес стандартизації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. Вип. 22. С. 20–26. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/47647> (дата звернення: 15.11.2025).

15. Головащенко О. С. Громадянське суспільство та соціальна правова держава: взаємодія в контексті мовних та інших соціокультурних відносин. *Форум права*. 2023. 77(4). С. 16–22. DOI: 10.5281/zenodo.10114541.

16. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан та виклики розвитку : аналітична доповідь / за ред. О. М. Руденко. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2020.
17. Данилевський М. А. Участь інститутів громадянського суспільства в умовах кризових ситуацій. *Публіцист*. 2024. № 4. С. 80–88. URL: https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2024/80.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
18. Деякі питання забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 169. *Офіційний вісник України*. 2022. № 18.
19. Деякі питання діяльності волонтерів та волонтерських організацій в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 № 202. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19.
20. Куйбіда В. С. Участь громадянського суспільства у формуванні та реалізації публічної політики в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2016. № 2. С. 146–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2015_1_14 (дата звернення: 15.11.2025).
21. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
22. Карсін А. Адаптація європейських моделей публічного управління до умов післявоєнної України: виклики та перспективи. *Public Management and Policy*. 2025. № 5(9). DOI: 10.70651/3041-2498/2025.5.10.
23. Летнянчин Л. І., Яворський В. О. Обмеження в реалізації прав і свобод людини в умовах воєнного стану через призму практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 86/1. С. 220–228. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.32>.
24. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми права*. 2023. № 15. С. 97–105. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/15.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).

25. Національний інститут стратегічних досліджень. Громадянське суспільство в Україні: стан, виклики, перспективи розвитку. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-11/ad_gromad_suspilstvo-2023_15112024.pdf (дата звернення: 10.11.2025).
26. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
27. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 5. Ст. 30.
28. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 22. Ст. 148.
29. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 9. Ст. 51.
30. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
31. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
32. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
33. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84.
34. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 15.12.2025).
35. Романюк О. І. Організації громадянського суспільства у системі публічного управління. *Вісник НАДУ*. 2021. С. 34–42. URL: <https://nadus.org.ua/storage/app/sites/19/visnik-nadu/2021/visnik-nadu-2021-2.pdf> (дата звернення: 10.11.2025).

36. Ромців О., Рудницька Ю. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади: правовий вимір. *Вісник НУ “Львівська політехніка”*. Серія: *Юридичні науки*. 2023. № 39. С. 104–112. DOI: 10.23939/law2023.39.104. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/32091/17.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

37. Рибалкін А., Шемет У. Проблемні питання забезпечення доступу до публічної інформації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 227–232. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-227-232. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10158/1/36.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).

38. Русинюк М. М. Механізми взаємодії публічної влади та громадянського суспільства у процесі реалізації публічної політики України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: *Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/20>. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/22.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

39. Русинюк М. М. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах кризових викликів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 11. URL: <https://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1837> (дата звернення: 15.11.2025).

40. Скрипнюк О. В., Богуцький П. П. *Організаційно-правові моделі органів військової юстиції: міжнародний досвід та українські перспективи* : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2023. 240 с.

41. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах правового режиму воєнного стану: зарубіжний та український досвід. *Науковий юридичний часопис ХАІ*. 2023. С. 1–10. URL: <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/4864/Petrova.pdf?iSAllowed=y&sequence=1> (дата звернення: 15.11.2025).

42. Слінько Т. М. Імплементція європейських стандартів у сфері свободи вираження поглядів в Основному Законі України. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 252–257. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.34>.

43. Соловей О. І. Інституційні механізми забезпечення участі громадянського суспільства в управлінні публічними справами. *Вісник НАДУ*. 2020. № 4. С. 85–95. URL: <https://visnyk.nadu.edu.ua/index.php/visnadu/article/view/567/498> (дата звернення: 15.11.2025).

44. Ситник С. В. Правове забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства. *Державне управління: теорія та практика*. 2011. С. 202–207. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6371/Sytnyk.pdf> (дата звернення: 10.12.2025).

45. Ситник С. В. Інституційні засади розвитку громадянського суспільства в системі публічного управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2011. С. 202–207. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6371/Sytnyk.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).

46. Стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : затверджена Указом Президента України від 26.02.2016 № 68/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 18.

47. Центр Разумкова. Взаємодія держави та громадянського суспільства в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Київ : Центр Разумкова, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_Vzaemodiia-derzhavy-ta-hromadyanskoho-suspilstva.pdf (дата звернення: 10.12.2025).

48. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

49. Чернявська Б. В. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 30–38. URL:

https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/30.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

50. Яцина М. О. Роль інститутів громадянського суспільства у боротьбі з наслідками агресії РФ проти України. *Науковий вісник Прикарпатського університету*. 2022. № 6. С. 312–319. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.56>.